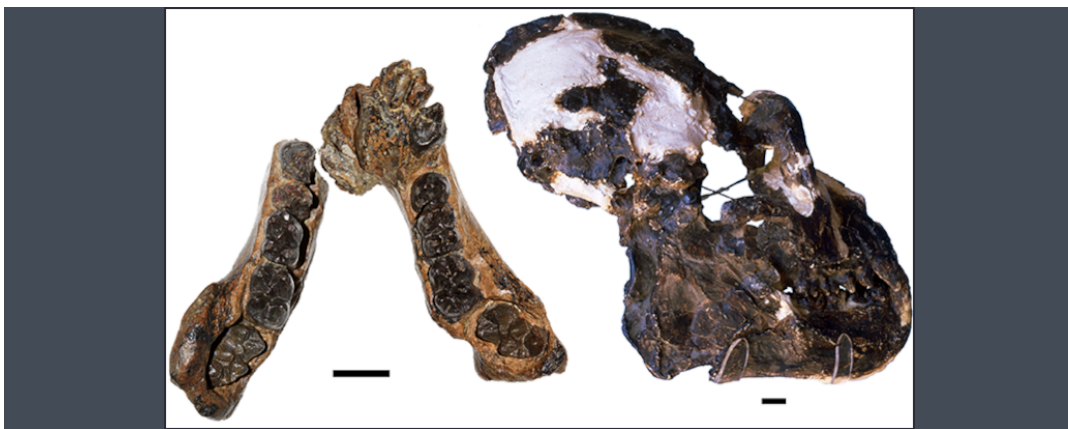

20/12/2024

L'antropomorf miocè *Oreopithecus*: Un enigma de 150 anys revisat

Un article de revisió sobre el misteriós antropomorf miocè *Oreopithecus*, publicat amb motiu del 150è aniversari de la seva descripció original, en revisa les controvertides relacions de parentiu amb altres antropomorfs. Continuar investigant l'*Oreopithecus* és clau per resoldre millor la confusa història evolutiva dels antropomorfs del Miocè en conjunt.

La mandíbula tipus d'*Oreopithecus bambolii* (esquerra) i el crani de 1958 (dreta). Fotografies de S. Bartolini-Lucenti i E. Cioppi, reproduïdes a partir d'Alba et al. (2024: figs. 4a1 i 7a2), respectivament.

El 1872 es va descriure l'antropomorf extint *Oreopithecus bambolii* a partir d'una mandíbula del Miocè superior de la Toscana (Itàlia). Molts anys més tard, el 1958, es va descobrir un esquelet articulat d'*Oreopithecus* força complet (tot i que aixafat). A causa d'això, *Oreopithecus* és un dels antropomorfs miocens més ben coneguts. Tanmateix, les seves relacions filogenètiques (de parentiu) han sigut molt controvertides. L'oreopitec forma part d'una fauna insular endèmica que, fa entre 8 i 7 milions d'anys aproximadament (Miocè Superior), es distribuïa en un arxipèlag que comprenia l'actual Toscana i l'illa de Sardenya. L'any 2022, vaig donar una xerrada en un congrés que commemorava el 150è aniversari de la descripció original d'*Oreopithecus*, i la versió llarga d'aquesta xerrada es publicà el 2024 en un volum especial del *Bollettino della Società Paleontologica Italiana*. Aquest article de revisió pretén contextualitzar l'oreopitec en el marc de l'evolució dels antropomorfs del Miocè

i avaluar de manera crítica les múltiples hipòtesis filogenètiques que s'han proposat durant les darreres dècades.

En el passat, l'oreopitec es va considerar un mico del Vell Món (cercopitecoïdeu), un antropomorf (hominoïdeu), un simi primitiu (és a dir, un antic llinatge del grup que inclou els micos, els antropomorfs i els humans), o fins i tot un avantpassat humà llunyà. A la dècada de 1980, l'estatus hominoïdeu d'*Oreopithecus* s'acceptà de manera general, però els seus vincles evolutius més propers van continuar sent molt debatuts. El problema és que l'oreopitec combina una morfologia dental peculiar amb un crani força primitiu i un esquelet locomotor aparentment especialitzat (que, en diversos aspectes, s'assembla al dels antropomorfs moderns). A partir de similituds dentals, alguns autors van donar suport a un vincle estret amb un grup d'antropomorfs primitius (els nyanzapitecs) del Miocè Inferior al Superior de l'Àfrica. Altres consideraren que era ancestral en sentit ampli al grup dels antropomorfs actuals, és a dir, els hilobàtids (petits antropomorfs) i els homínids (grans antropomorfs i humans). Finalment, altres consideraren *Oreopithecus* com un descendent directe dels grans antropomorfs del Miocè d'Europa (els driopitecs), sobretot a partir d'adaptacions locomotores similars i algunes similituds cranials. Les hipòtesis dels nyanzapitecs i els driopitecs tenen implicacions paleobiogeogràfiques diferents (origen africà versus europeu), tot il·lustrant els principals problemes als quals ens enfrontem a l'hora de reconstruir la història evolutiva dels antropomorfs del Miocè en general. Què ens diu l'evidència actual?

Les poques similituds cranials de l'oreopitec amb els grans antropomorfs moderns podrien estar relacionades amb la mida corporal gran (més de 30 kg en els mascles, una mica menys que un orangutan femella) i la seva morfologia cranial en conjunt sembla més primitiva, i recorda la dels hilobàtids i antropomorfs més basals de l'Àfrica (com els nyanzapitecs). La seva peculiar morfologia dental també mostra semblances detallades amb la dels nyanzapitecs. Per això, algunes anàlisis filogenètiques recents donen suport a un vincle amb els nyanzapitecs. Això indicaria que les adaptacions locomotores d'*Oreopithecus* semblants a les dels antropomorfs moderns van evolucionar de manera independent, com a resultat de pressions de selecció similars. Això no és cap sorpresa perquè, molt probablement, també és el cas de diversos llinatges d'hominoïdeus actuals. De fet, es va suggerir recentment que la convergència postcranial està causant molta confusió en la reconstrucció filogenètica dels antropomorfs del Miocè.

Tot plegat, l'evidència actual dóna suport que l'oreopitec sigui un descendent tardà dels nyanzapitecs, que s'haurien dispersat des de l'Àfrica cap a l'arxipèlag Tosca-Sard durant el Miocè Superior i haurien adquirit adaptacions dentals i locomotores particulars sota condicions d'insularitat. Tot i així, cal més recerca per acabar de confirmar aquesta hipòtesi. Sigui com sigui, hauríem de deixar de considerar *Oreopithecus* com un primat insular estrany, ja que podria ser només la punta de l'iceberg dels problemes relacionats amb la filogènia dels antropomorfs miocens. En comptes d'enquibir l'oreopitec amb calçador en el paradigma actual de l'evolució dels antropomorfs, hauríem d'estar amatents a explorar hipòtesis alternatives (encara que no siguin ortodoxes). *Oreopithecus* és més que un misteri per resoldre—és clau per desembellar el trencaclosques de la filogènia dels antropomorfs del Miocè.

David M. Alba

Institut Català de Paleontologia Miquel Crusafont (ICP-CERCA)

Universitat Autònoma de Barcelona

david.alba@icp.cat

Referències

Alba, D. M., Urciuoli, A., Hammond, A. S., Almécija, S., Rook, L., & Zanolli, C. (2024). **Miocene ape evolution: Where does *Oreopithecus* fit in?** *Bollettino della Società Paleontologica Italiana*, 63, 153-182. <https://doi.org/10.4435/BSPI.2024.01>

[View low-bandwidth version](#)